

UOT 378.1

**UZAQ ŞƏRQ ÖLKƏLƏRİNDƏ ALİ KİTABXANAÇILIQ-İNFORMASIYA
TƏHSİLİ**

Hüseynova Nübar Zabir qızı
BDU-nun Kitabxanaşünaslıq
kafedrasının doktorantı
nubar.huseynova@mail.ru

Xülasə: *Kitabxana-informasiya təhsilində dünya təcrübəsini öyrənərkən böyük iyirmiliyə daxil olan dövlətlərin və milli-mənəvi dəyərləri yaxın olan, inkişaf etməkdə olan Uzaq Şərq ölkələrinin təhsil sistemi tədqiqatda öz əksini tapmışdır. Bu ölkələrdə təhsil sisteminin mexanizmi, demokratikliyi və peşəyönümlü olması təhsilin keyfiyyət göstəricisinə təsir edən amil kimi qiymətləndirilmişdir. Təhsildə interaktivlik, məntiqi yanaşma, təcrübi vərdişlərin əldə olunması, differensiasiya və bu kimi yeni innovasiyaların öyrənilməsi və hansı şəkildə Azərbaycan kitabxanaçılıq-informasiya təhsil sisteminə transfer edilməsi kimi məsələlər tədqiqatda geniş şəkildə öz əksini tapmışdır.*

Açar sözlər: Kitabxanaçılıq-informasiya təhsili, kitabxanaçılıq məktəbi, tədris proqramı, ixtisaslaşmalar

Ключевые слова: Библиотечно-информационное образование, школа библиотечного дела, учебная программа, специализации

Key words: Librarian-information education, school of librarianship, curriculum, specializations

GİRİŞ

Uzaq Şərq ölkələrində kitabxana-informasiya təhsilinin yaranma və inkişafını tədqiq etdiyimiz zaman iqtisadi cəhətdən dünyanın ən güclü 3-cü ölkəsindən biri olan, həmçinin elm, təhsil, mədəniyyət sahələri üzrə inkişaf xüsusiyyətlərinə görə digər ölkələrdən fərqlənən, böyük səkkizliyə daxil olan Yaponiyanı xüsusilə qeyd etmək lazımdır.

Yaponiyada ali kitabxanaçılıq təhsilinin əsası ilk dəfə 1951-ci ildə Yaponiya Kitabxanaçılıq Məktəbində qoyulmuşdur. Məktəb hazırda “Keio Universitetinin Kitabxanaçılıq və İnformasiya Məktəbi” adlanır və Yaponiyada Kitabxanaçılıq elminin inkişafında mühüm rol oynamaqdadır. İlk direktoru professor Maykl Baklənd olan Yaponiya Kitabxanaçılıq Məktəbi II Dünya müharibəsindən sonra müttəfiq dövlətlərin Ali Baş Komandanlığının rəhbərliyi ilə universitet səviyyəsində açılan ilk ali məktəb hesab olunmaqdadır.

Yaponiyada Kitabxanaçılıq məktəbindən əvvəl 1921-ci ildə Təhsil Nazirliyi tərəfindən mütəxəssis kitabxanaçı kadrlar hazırlamaq məqsədilə “Dil məktəbi” adlı təlim institutunun əsası qoyulmuşdur. İnstitut 1964-cü ildə Kiçik Kitabxana Kolleci kimi Tokioda fəaliyyətini davam etdirmişdir. Yaponiya Kitabxanaçılıq Məktəbi və Kiçik Kitabxana Kolleci II Dünya müharibəsindən sonra ölkədə kitabxanaçılıq təhsilinin inkişafına böyük töhvə vermişdir [1, s.271].

1967-ci ildə Keio Universitetinin tərkibində fəaliyyət göstərən Yaponiya Kitabxanaçılıq Məktəbi “Kitabxanaçılıq və informasiya elmi” adlı bakalavr proqramını hazırladı. Çox qısa zamanda məktəb magistr proqramını da hazırlayaraq “Kitabxanaçılıq və İnformasiya Məktəbi” fəaliyyətini davam etdirdi. Bundan başqa 1975-ci ildə doktorantura proqramı üzrə tədrisə başlanıldı və kitabxana-informasiya sahəsi üzrə tədqiqatçılar hazırlandı. Tokio Universitetinin Təhsil İnstitutunun laboratoriyalarından birinin kitabxana-informasiya sahəsinin gənc

tədqiqatçıları üçün təlim mərkəzinə çevrilmiş, bu da Keio və Tokio Universitetlərində təhsil alan kitabxana-informasiya tədqiqatçılarının sayının artmasına gətirib çıxarmışdır.

1979-cu ildə ikiillik Kitabxanaçılıq məktəbi Kitabxanaçılıq və İnformasiya İnstitutu tərkibində genişləndirilərək elm və texnologiya mərkəzi hesab olunan Çukuba əyalətinə köçürüldü. Nəticədə Keio, Tokio və Çukuba Universitetləri Yaponiyada Kitabxana-informasiya tədqiqatı mərkəzi kimi fəaliyyətini davam etdirdi [2, s.45].

1950-ci ildə Yaponiyada ictimai kitabxanalar üçün “Kitabxanalar haqqında qanun” qəbul edildi və Təhsil Nazirliyi tərəfindən ikiillik məktəblərdə və ya universitetlərdə müəyyən olunmuş fənlərin kreditini yığmaqla (24 kreditdən ibarət 13 fənn) bakalavr səviyyəsində “Shisho” sertifikatının verilməsi prosesi rəsmiləşdirildi.

Digər tip kitabxanaçılıq sertifikatı isə məktəb kitabxanalarında mütəxəssislər üçün nəzərdə tutulmuş “Shisho-kyoyu” sertifikatı olmuşdur. “Kyoyu” sözünün hərfi mənası “müəllim” deməkdir və eyni zamanda ibtidai, ikiillik və ali məktəblər üçün heç də asan olmayan rəsmi lisenziya almaq məqsədi daşıyırdı. Burada “Kitabxanaçılıq” ixtisasına aid yalnız 5 fənnin kreditini toplamaq lazım idi. “Shisho” sertifikatında olduğu kimi “Shisho-kyoyu” sertifikatını da hər il minlərlə tələbə əldə etməkdədir [3, s.83].

Universitetdə tədrisi aparılan magistr proqramında nəzərdə tutulmuş predmetlər bakalavr proqramındakı predmetlər kimi yüksək səviyyədə hazırlanmamışdır. Əsas predmetlər “İnformasiya elminə dair xüsusi ədəbiyyat”, “İnformasiyanın çatdırılması və saxlanması”, “İnformasiya sistemləri” və “Axtarış sistemləri” tələbə və müəllimlərin maraq və tələbatlarına əsasən tədris olunurdu.

Kitabxana-informasiya mütəxəssislərinin hazırlanması sahəsində görülən işlərdən biri də Yaponiya Kitabxanaçılıq Assosiasiyası tərəfindən başlatılan, kitabxanaçıların bilik və bacarıqlarını inkişaf etdirmək məqsədilə Yaponiya Kitabxanaçılıq Assosiasiyasının peşəkar sertifikatının verilməsi olmuşdur.

Yaponiyadan fərqli olaraq Çində ali kitabxanaçılıq təhsili bir sıra dövlət universitetlərində tədris olunmaqdadır. Çin Xalq Respublikasında kitabxanaçılıq təhsilinin təməli Amerika kitabxanaçısı Elizabet Vud tərəfindən 1920-ci ildə Bun Universitetində Kitabxanaçılıq məktəbinin yaradılması ilə atılmışdır. Burada tədris edilən proqram daha sonra Uxan Universitetinin “Kitabxanaçılıq-informasiya” ixtisası ilə birləşdirilmişdir. Bəhs etdiyimiz dövrdə Pekin Universitetində də “Kitabxanaşünaslıq” ixtisasının tədrisinə başlanılmışdı. Belə ki, artıq 1956-cı ildə həm Pekin, həm də Uxan Universitetləri 4 illik kitabxanaçılıq tədris proqramlarını təsdiq etmişdir.

1978-ci ildə Uxan Universitetinin tədris proqramına “İnformasiya elmləri” proqramının daxil edilməsi ilə daha 10 universitetdə “Kitabxanaçılıq” ixtisası üzrə kadr hazırlığına başlandı.

II Dünya müharibəsindən sonra İnformatika elmi sahəsində bir çox mühüm dəyişikliklər edilməyə başlandı. 1957-ci ilin dekabrında Elm və Texniki Araşdırmalar İnstitutu tərəfindən “Elmi kəşfiyyat işi” jurnalının çap olunması ilə birlikdə Çində “İnformatika” elminin əsası qoyuldu. Bu dövrdə Çin Elmlər Akademiyasının Toplama və Nəşriyyat Komitəsinin nəzdində Elm və Texniki Araşdırma İnstitutu fəaliyyətə başladı, daha sonra isə 1959-cu ilin avqustunda Çin Elm və Texniki Universitetinə birləşdirilərək Elmi Kəşfiyyat Departamenti adı altında öz işini davam etdirdi [5, s.33].

Çində kitabxanaçılıq təhsilinin dinamik şəkildə inkişafına 1983-cü ildə Dövlət Təhsil Komissiyası tərəfindən təşkil olunan və 20-dən çox kitabxanaçılıq şöbələrinin yaradılmasını nəzərdə tutan “Çində kitabxanaçılıq və informasiya” adlı seminarın keçirilməsi böyük təkan verdi.

1980-ci ilin statistikasına əsasən, kitabxana-informasiya müəssisələrində 143.000 ştatlı işçilər çalışırdı ki, bunlardan da yalnız 2%-i ixtisaslı mütəxəssislərdən ibarət olmuşdur. Elmi və xüsusi kitabxanalarda isə çalışanların yalnız 5%-ni mütəxəssislər təşkil edirdi.

Çində ali kitabxana-informasiya təhsilində uzun illər 4 illik bakalavr proqramından istifadə olunmuşdur. Bu da Çinin müxtəlif informasiya müəssisələrində tələbatı qarşılamaq üçün kifayət etmirdi. Belə ki, artıq XX əsrin sonlarında təhsil sistemində dəyişikliklər olundu və ənənəvi formadan 3 səviyyəli təhsil formasına keçid həyata keçirildi.

Çində hazırda 66 kollec və universitetlərdə “Kitabxana-informasiya” ixtisası tədris olunmaqdadır. Xidian Universiteti, Lanzhou Universiteti, Uxan Universiteti, Nankin Universiteti, Pekin Universiteti, Renmin Universiteti, Huazhong Normal Universiteti, Nankai Universiteti, Jilin Universiteti kimi universitetlərin adını çəkməyə bilərik[4].

İnformatika elmi Çində daha tez yaranmasına baxmayaraq bəzi sosial səbəblər nəticəsində qısa durğunluq yaşadı. Kitabxanaşünaslıq elmi 1978-ci ildən sonra isə elm və təhsil sahəsində gedən islahatlar nəticəsində sürətlə inkişaf etməyə başladı.

Digər bir Asiya ölkəsi olan Tailandda kitabxanaçılıq təhsili ilk dəfə olaraq Fulbrayt fondunun dəstəyi ilə 1951-ci ildə Çulalongkorn Universitetində, təlim proqramı olaraq 5 Amerikan professoru tərəfindən təsdiq olunmuş sertifikat verən bir kurs kimi tədris olunmuşdur. Daha sonra isə 1955-ci ildə “Kitabxanaçılıq” ixtisası Çulalongkorn Universitetinin İncəsənət fakültəsində açılmış və bu ixtisası bitirən məzunlar “Kitabxanaçılıq” ixtisası üzrə bakalvr diplomu əldə edərək tədrisi bitirmiş hesab olunurdular. İncəsənət fakültəsində “Kitabxanadan istifadə” adlı ilk kurs 1957-ci ildə təşkil olunmuş, iki ildən sonra isə “Kitabxanaçılıq” ixtisası üzrə tam bakalavr proqramı tədrisi davam etdirmişdir. Artıq 1964-cü ildə “Kitabxanaçılıq” ixtisası üzrə magistr proqramı da hazırlanırdı.

Kitabxanaçılıq sahəsi üzrə digər bir dərş proqramı isə Təhsil Kollecinin Kitabxanaşünaslıq elmi üzrə sertifikat verən 1965-ci ilə Prasarmitr Kampusunda (indiki, Srinakharinvirot Universiteti) yaradıldı. Birillik bakalavr dərəcəsi olan proqram 3 əsas predmetdən ibarət idi: “Kitabxanaçılığa bir nəzər”, “Nəzəriyyə və texniki proseslər”, “Kitabxanaçılıq xidmətinin təcrübəsi”.

Keçən 50 il içərisində Tailandda kitabxana-informasiya proqramı müasir tədris metodlardan istifadə olunaraq daha da inkişaf etdirilmişdir. Hazırda 15 universitetdə “Kitabxana-informasiya” üzrə ixtisası bakalavr, magistr və doktorantura dərəcəsinə proqramların tədrisini görə bilərik. Bakalavr proqramının vəzifəsi kitabxana-informasiya sahəsində mütəxəssis hazırlamaq və məzunlara dövlət və özəl müəssisələrdə işləmək imkanı verməkdir.

Magistr proqramındakı dərşlər isə aşağıdakı predmetlərdən ibarətdir:

- Kitabxana-informasiya sahəsində qlobal perspektivlər;
- İnformasiya elmləri;
- Qabaqcıl informasiya təşkilatı;
- Statistika, tədqiqatlar, kitabxana-informasiya texnologiyası, informasiya axtarışı.

Tailandda ilk doktorantura proqramı 2003-cü ildə Xon Kaen Universitetində “İnformasiya tədqiqatları sahəsində fəlsəfə üzrə doktorantura proqramı” adı altında təşkil olundu. Tədris planı, əsasən, biliyin idarə edilməsinə, rabitə, texnologiya, İKT və sosial biliyə yönəlmiş və iki plan əsasında idarə olunmaqdadır. A planı 48 kredit dissertasiya və 9 auditoriya saati, B planı 36 kredit dissertasiya, 9 auditoriya, 9 məcburi və 9 seçmə fənn olaraq tədris olunmaqdadır [6, s.72].

Qeyd etdiklərimizdən belə bir nəticəyə gəlmək olar ki, Uzaq Şərq ölkələrində tam şəkildə kitabxanaçılıq təhsili verən universitetlərin sayı nisbətən az olsa da, təhsilin inkişafı sahəsində

görülən işlər nəticəsində kitabxanaçılıq sahəsində bilik və bacarıqları olan insanların sayı getdikcə çoxalmaqdadır.

Ədəbiyyat

1. Takayama, M. Library Education in Japan // In Carroll, F. L. and Harvey, J. F. eds, International Librarianship: Cooperation and Collaboration, Scarecrow, – 2001, – p. 269-274.
2. Nemoto, A. Library and Information Science Education in Japan: some observations from the LIPER Project // Proceedings of 2006 Annual Symposium of Research Center for Knowledge Communities, University of Tsukuba, – 2006, – p. 42-47.
3. Alimohammadi, D., Jamali, H.R. Common Problems of Library and Information Science Education in Asian Developing Countries // International Journal of Information Science and Management, – 2011. No. 2, – p.79-92.
4. Guo, F. Analysis and Investigation of Information Science Education in China // Proceedings of the Doctoral Consortium at the 18th International Conference on Asia-Pacific Digital Libraries (ICADL 2016). and Asia-Pacific Forum of Information Schools (APIS 2016), – December 6th, – 2016.
5. Peng, F.Z. Graduate education in Library and Information Science towards the 21st century // Journal of Library Science in China, – 2000. № 26(1), – p.32-36.
6. Ruksasuk, N. Library and information science distance education in Thailand in the next decade // In 65th IFLA Council and General Conference, – 1999, – p. 77-84.

HIGHER LIBRARY-INFORMATION EDUCATION IN FAR EASTERN COUNTRIES

Huseynov Nubar Zabir

Summary

While studying the world experience in library and information education, the educational system of the states included in the big twenty and the developing countries of the Far East with close national and moral values was reflected in the research. In these countries, the mechanism, democracy and vocational orientation of the education system have been evaluated as factors affecting the quality of education. Issues such as interactivity in education, logical approach, acquisition of practical habits, differentiation and learning of new innovations and how to transfer them to the Azerbaijani librarianship-information education system have been widely reflected in the research.

ИНФОРМАЦИОННОЕ И ВЫСШЕЕ БИБЛИОТЕКОВЕДЕНИЕ В СТРАНАХ ДАЛЬНОГО ВОСТОКА

Гусейнов Нубар Забир

Резюме

При изучении мирового опыта библиотечного и информационного образования в исследовании нашла отражение образовательная система государств, входящих в «большую двадцатку» и развивающихся стран Дальнего Востока с близкими национальными и нравственными ценностями. В этих странах механизм, демократичность и профессиональная ориентация системы образования оцениваются как факторы, влияющие на качество образования. В исследовании широко отражены такие вопросы, как интерактивность в образовании, логический подход, приобретение

практических навыков, дифференциация и изучение новых инноваций и способы их переноса в азербайджанскую систему библиотечного и информационного образования.

Rəyçi: dosent Azad Qurbanov
Kitabxanaşünaslıq kafedrasının 13.05.2024 tarixli iclası
Daxil olma tarixi 14 may 2024-cü il